

**Göteborgs Universitet
Institutionen för socialt arbete
Familjeterapeuterna Korsvägen AB
Fortbildning för familjehemssekreterare
Med fokus på handledning av familjehem
B-uppsats**

Familjehemsplacerade barns umgänge med sina föräldrar ur familjehemmets perspektiv

Författare:

Helen Jönsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	3
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
METOD	4
Etiska överväganden	4
Urval	4
Genomförande	4
Begrepp	4
TEORI OCH FORSKNING	5
Utveckling av synsättet på umgänge	5
Gällande lagstiftning	
Om umgänge	6
Familjehemmens upplevelse av umgänge och föräldrakontakt	7
Samarbete mellan familjehem, föräldrar och socialtjänst	7
Handledning av familjehem	8
REDOVISNING	10
Bakgrundsuppgifter	10
Syn på umgänge	10
Samarbete och relation till föräldrarna	12
Socialtjänstens roll och bedömningar i umgängesfrågor	13
Hur svår är uppgifter	13
Förutsättningar för bra umgänge och samarbete	14
ANALYS	16
Synen på umgänge	16
Upplevelse av samarbete och relation till föräldrarna	16
Förutsättningar och handledning för familjehem i umgängesfrågor	17
SLUTDISKUSSION – EGET LÄRANDE	18
LITTERATURLISTA	19
BILAGA Frågeguide	20

INLEDNING

Familjehemsplacerade barns umgänge med sina biologiska föräldrar är ett ämne som ständigt diskuteras på min arbetsplats. Mycket tid och ansträngning läggs på planering av umgängen från såväl socialtjänstens, föräldrarnas, familjehemmens och barnens sida och mycket tankemöda läggs på frågan om vad som är ett lagom och bra umgänge för barnen. Särskilt i de fall där det finns konflikter eller olika uppfattningar om när, var och hur umgänge ska ske, tar umgängesfrågan stor plats i arbetet kring de familjehemsplacerade barnen.

Ämnesvalet för denna uppsats har sin utgångspunkt i diskussionerna kring umgängesfrågan på min arbetsplats. Jag har också hämtat inspiration från de B-uppsatser som skrevs i ämnet av tidigare kursdeltagare på utbildningen "Fortbildning för familjehemssekreterare med fokus på handledning av familjehem" 2006. Deras fokus var hur socialtjänstens personal tänker, resonerar och agerar kring umgängesfrågor och vad som påverkar bedömningarna. Min ansats blev att gå vidare med frågan till familjehemmen; Hur ser de på umgänget mellan barn och biologiska föräldrar? Och utifrån mitt yrke som familjehemssekreterare och utbildningens fokus på handledning; Vilket stöd och vilken handledning behöver familjehemmen i detta arbete?

Jag arbetar som familjehemssekreterare inom socialtjänsten i Varberg kommun sedan fyra år tillbaka och jag känner mig förhållandevis ny i den rollen, även om jag arbetat länge som socionom. Min arbetsgrupp består av tre familjehemssekreterare som arbetar med rekrytering, utredning och stöd av/till familjehem och av tre socialsekreterare som arbetar med de familjehemsplacerade barnen och deras föräldrar.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Mitt syfte är att ge röst åt några familjehem i frågor om deras placerade barns umgänge med sina föräldrar samt att få kunskap om vilket stöd och vilken handledning de som familjehem kan behöva i umgängesfrågor. Med utgångspunkt från Ronny Tikkanens föreläsning 071121, kallar jag mitt syfte förstående; det handlar om att förstå familjehemmens upplevelse av barns umgänge med sina föräldrar, för att utifrån ökad förståelse bättre kunna bistå familjehemmen att utföra sitt uppdrag.

Frågeställningar:

1. Hur ser du på ditt familjehemsplacerade barns umgänge med sina föräldrar?
2. Hur tycker du samarbetet mellan familjehem, föräldrar och socialtjänst i frågor om umgänge?
3. Vilka förutsättningar och vilken handledning behöver du som familjehem för att kunna bidra till att ditt placerade barn upprätthåller kontakten med sina föräldrar?

METOD

Utifrån att mitt syfte är förstående, har jag valt kvalitativ metod. Den kvalitativa metoden försöker att nå kunskap om individens subjektiva upplevelser utifrån hennes egna ord, uttryck och meningsbeskrivningar. (Larsson 2005). Ronny Tikkanen beskrev på sin föreläsning 071121 att intervjuer är en bra metod när man vill veta hur individer själva uppfattar sin värld.

Etiska överväganden

Jag valde intervjupersoner från två olika kommuner och med olika familjehemssekreterare, för att reducera möjligheten att identifiera uppgiftslämnarna och deras utsagor. Även om de familjehemsföräldrar jag intervjuat sagt att de står för vad de säger, skulle det kunna vara utlämnande för de placerade barnen och deras föräldrar. Jag har försökt att i resultatredovisningen byta ut och hoppa över sådana uppgifter som ökar möjligheten att identifiera vems berättelser är och vilka de handlar om, jag hoppas att jag lyckats. Jag har av samma skäl inte redovisat vissa berättelser, trots att de skulle bidragit till ökad förståelse. Hade jag haft mer tid, hade jag kunnat låta de intervjuade läsa igenom redovisningen.

Urval

Min uppsats baseras på tre intervjuer. Jag valde familjehem som jag inte är familjehemssekreterare för, både för att jag tror att det varit svårt för mig att lyssna förutsättningslöst på familjer jag känner och har ett ansvar för och för att det troligtvis också varit svårare för familjerna att svara fritt och särskilja min roll som intervjuare med mitt ordinarie arbete. Jag bad därför kollegor att ge mig namn på familjehem som kunde tänkas vara intresserade av att ställa upp. Urvalskriteriet var familjehem som hade erfarenhet av placerade barns kontakt med sina föräldrar, gärna där det inte alltid varit helt problemfritt och gärna att de hade perspektiv över tid. Jag ringde upp de familjehemsföräldrar jag fått namn på. De fick veta syftet. Samtliga svarade ja till att delta. Att de jag intervjuade blev tre familjehemsmammor är inget medvetet val, utan ett val utifrån praktiska möjligheter och begränsad tid – det var kvinnorna i dessa familjer som med kort varsel kunde ställa upp på en intervju.

Genomförande

Två av intervjuerna gjordes på socialkontoret och en hemma i familjehemmet. Intervjuerna tog 1 – 1½ timma. Den första öppna frågan följdes upp med följdfrågor och i slutet kollade jag av att temana blivit belysta. En skalfråga ställdes. De intervjuade hade redan vid telefonsamtalet förstått frågeställningarna och var tankemässigt förberedda när de kom till intervjun. De höll sig i stort till ämnet i sina berättelser, vilket gjorde min roll som intervjuare mycket enkel, jag hade mest att följa samtalet så blev frågeställningarna besvarade. Intervjuerna spelades in och jag antecknade under tiden. Jag skrev sedan ut intervjuerna, inte helt ordagrant men nästan, och studerade de ämnen, synpunkter och förslag de tagit upp. En del är gemensamt, andra är det bara någon som nämnt.

Begrepp

Begreppen familjehem/fosterhem och familjehemsföräldrar/fosterföräldrar används synonymt. När jag refererar till litteratur och forskning använder jag de begrepp författarna själva använder, likaså i

resultatredovisningen används de intervjuades egna begrepp. Där jag själv formulerar använder jag begreppen familjehem och familjehemsföräldrar. Med föräldrar menas de biologiska föräldrarna.

TEORI OCH FORSKNING

Utvecklingen av synsättet på umgänge

Familjehemsvården i Sverige har under senare delen av 1900-talet dominerats av två synsätt; det behovsorienterade och det relationsorienterade synsättet. Det behovsorienterade synsättet betonar barns behov och barns rätt att få sina behov tillgodosedda. Den som tillgodoser barnets behov blir psykologisk förälder för barnet. Företrädarna för detta synsätt ser inte behov hos barnet att ha kvar någon relation till sina biologiska föräldrar vid långsiktiga placeringar, det viktiga är att barnet får sina grundläggande behov tillgodosedda i en ny relation, som kan vara relationen till en familjehemsförälder. Företrädare för denna inriktning var bl. a Anna Freud.

Det relationsorienterade synsättet introducerades i Sverige av Barn i krisgruppen (Börjesson, Hessle, Lindén, Vinterhed m.fl.). De betonar barnets relationer mer än behoven och ser det som viktigt att barnen behåller relationen till föräldrarna. De sätter barnets identitetsutveckling i centrum och menar att förlorar barnen kontakten med sina biologiska föräldrar förlorar de också kontakten med en del av sig själva.

Under 1960 -70-talet var det behovsorienterade synsättet framträdande och den sociala barnavårdens inställning till kontakt mellan placerade barn och deras föräldrar relativt negativ. Fosterbarnsutredningen från 1974 visade att 30 % av omhändertagna barn då placerades 30 mil eller mer från föräldrarnas bostad och att vartannat fosterbarn var placerat minst 10 mil från föräldrarna. Kontakten avtog med avståndet och många fosterbarn hade ingen som helst kontakt med de biologiska föräldrarna. I förarbetena till Socialtjänstlagen togs ställning för närhetsprincipen och det relationsorienterade synsättet. Fosterföräldrarnas riksförbund framförde faror med att de biologiska föräldrarna genom ökad närhet skulle få möjlighet att negativt påverka barnen. I förarbetena uppmärksammades att det kunde innebära en ökad belastning på familjehemmen och att det förutsatte att familjehemmen fick stöd från socialtjänsten (Prop. 1979/80:1).

Från 1980-talet förändrades alltså fosterföräldrarnas uppdrag från att vara ersättningsföräldrar till att vara kompletterande föräldrar åt placerade barn. I uppdraget som familjehem ingick därmed att, förutom att ge god vård och fostran åt placerade barn, också medverka till att barnets kontakt med sina föräldrar upprätthölls. (Höjer 2007).

Gällande lagstiftning

Utdrag ur 6 kap 1 § SoL

Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.

Utdrag ur 6 kap 7 § SoL

Socialnämnden skall..... lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana barn råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

Restriktioner angående umgänge återfinns i Lag om vård av unga (LVU) 14 §. Där framgår att umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt som möjligt ska tillgodoses, men att det kan regleras om det bedöms som nödvändigt. Vid sådana umgängesrestriktioner ska Socialnämnden var tredje månad överväga om de fortfarande behövs.

Om umgänge

Ingrid Höjer beskriver kontakten med fosterbarnens föräldrar och släktingar som en av de mera kontroversiella frågorna i fosterbarnsvården. "Det finns en klar uttalad ideologisk ståndpunkt som slår fast att fosterbarn skall ha kontakt med sina föräldrar och släktingar. Den forskning som existerar inom området ger också i de flesta fall stöd för en sådan ståndpunkt, även om det också finns forskningsresultat som kan ifrågasätta om barn alltid skall ha kontakt med sina föräldrar" (Höjer 2001, s. 220).

Flera konstaterar att det finns få dokumenterade forskningsresultat inom detta område (Quniton et al. 1997, Leathers 2002 ur Höjer 2007 s. 37). En uppmärksam undersökning är Fanshels och Shinnns från 1978. Den visade på att regelbunden kontakt är utslagsgivande för barnens välbefinnande och för en eventuell återförening. Samtidigt pekade en del av undersökningen på att den grupp barn som haft gles eller obefintlig kontakt med sina föräldrar klarade sig bättre än de som haft tät kontakt. (Höjer 2007, s. 36)

Gunvor Andersson har i sin forskning följt barn som i småbarnåldern placerades på barnhem i Malmö och som sedan bott i familjehem. Hon har funnit att föräldrakontakt påverkar barnen positivt och menar att kontinuerlig kontakt är välgörande för barnens självkänsla och identitet, hjälper dem att handskas med sina känslor, gör att de kan se sina föräldrar mer realistiskt och att de kan relatera bättre till sina fosterföräldrar. (Andersson 1998 ur Höjer 2007 s. 37). Den senaste uppföljningen är gjord när "barnen" nu blivit 25 – 30 år gamla. I en artikel om barnens placeringshistoria konstateras att deras syn på familjehemsplaceringen är nära kopplad till synen på föräldrarnas brister och i vad mån de som vuxna försonats med eller accepterat dessa brister. En del fosterföräldrar och föräldrar lyckades hjälpa barnen med detta arbete, men det verkade inte ingå i socialtjänstens ansvar. Gunvor Andersson menar att ett relevant tilläggsått på utfall av samhällsvård kan vara i vad mån barnen fått hjälp att försonas med sina barndomserfarenheter eller fått hjälp att förhålla sig till dem eller hantera dem på ett uthärdligt sätt. (Andersson ur Socialmedicinsk tidskrift nr 2, 2008)

Eva Körner är psykolog och leg psykoterapeut. Hon talar om barns rätt till sitt biologiska ursprung och att föräldrarna representerar psykologiska gestalter som barnet alltid kommer att bära med sig i sitt inre. Hon menar att ingen biologisk förälder kan ersättas fullt ut, men att de kan behöva kompletteras med fosterföräldrar för att säkra barnets anknytning och fortsatta utveckling. Hon talar om umgängesbedömningar, att sådana alltid är färskvaror och att de innefattar tre parter – barnet, familjehemmet och föräldrarna. Hon tar också upp olika former för umgänge

- Basumgänge som är 1 – 4 gånger per år och har målet att barnen ska känna till lite om sina föräldrar och ha kvar rätten till sitt ursprung.
- Utökat umgänge som kan vara allt från var tredje månad till varannan vecka.
- Symbolumgänge är när barnet inte kan träffa sin förälder alls och bilden av föräldern istället upprätthålls och bearbetas i en form av symbol-lek. Det kan ske med hjälp av fosterföräldrar

och konsulter eller genom lekterapi av barnpsykolog. Det kan ske även som komplement till basumgänge.

(Körner 2005)

Familjehemmens upplevelse av umgänge och föräldrakontakt

Ingrid Höjer beskriver kontakten med fosterbarnets föräldrar och släktingar ur fosterhemmens perspektiv. Det är fler som tycker att kontakten påverkat fosterhemmet negativt än positivt. Relationen till föräldrarna beskrivs i många fall som positiv eller neutral. Föräldrakontakten blir ofta en relation mellan kvinnor. Upprepade besvikelser, som att föräldrarna inte kommer på planerade besök och att barnen blir besvikna, skapar misstro mot föräldrarna, som påverkar kontakten på ett negativt sätt. En avgörande faktor är föräldrarnas inställning till placeringen. Om fosterbarnens föräldrar accepterar placeringen, förbättras förutsättningarna för ett gott samarbete mellan föräldrar och fosterföräldrar. (Höjer 2001).

Triselitotis et al. (2000) fann i sin studie att 2/3 av fosterföräldrarna ansåg att kontakten med föräldrarna var positiv för barnen. 55 % av fosterföräldrarna hade upplevt svårigheter vid besöken och 10 % hade övervägt att avsluta just på grund av sådana svårigheter. Utifrån att de i studien ser att fosterföräldrarna ofta är välstrukturerade, skötsamma och nöjda med sig själva och sina liv, för de ett resonemang kring om fosterföräldrarnas välorganiserade levnadssätt står i allför stor skillnad till föräldrarnas levnadssätt för att samarbetet ska kunna fungera (Triselitotis et al. 2000 ur Höjer 2007).

Sanchirico et al. anser att familjehemsverksamheter måste finna sätt att utbilda och stödja fosterföräldrar så att de kan bli en del av ett positivt arbetande team runt barnet, som kan bidra till att kontakten mellan barn och föräldrar utvecklas positivt. Utifrån en amerikansk studie konstaterar de att fosterföräldrar som erhöll utbildning och stöd blev mer engagerade och kontaktfrekvensen mellan barn och föräldrar ökade. (Sanchirico et al. 2000)

Samarbete mellan familjehem, föräldrar och socialtjänst

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har gett ut skriften "Föräldrars röster – hur är det att ha sina barn placerade i fosterhem" (Höjer 2007) i syfte att uppmärksamma föräldrar till barn i samhällsvård. Rapporten empiriska material är fokusgruppsintervjuer som genomförts med föräldrar och några av frågorna om samarbete ställde jag till de familjehem jag intervjuat, för att se olika sidor av samarbete. Föräldrarna i undersökningen önskar fler möten med socialtjänst och fosterföräldrar, även utan att barnen är med. Det är viktigt för samarbetet att fosterföräldrarna är informerade om föräldrarnas förhållanden och hur dessa har påverkat barnen. Föräldrarna vill fortsatt känna sig som föräldrar och bli informerade om barnens vardagsliv. Föräldrarnas uppfattning om umgänge i familjehemmet varierar, en del tycker det är en fördel att träffas i familjehemmet för att barnen kan se att de kan umgås avslappnat, en del blir osäkra och en del kände sig inte välkomna. Föräldrarna har önskemål om umgängen i det egna hemmet och någon förälder föreslår att fosterföräldrarna tillsammans med barnen besöker föräldrarna, att det skulle ge möjlighet till ökad jämlikhet i relationen. Relationen mellan föräldrar och fosterföräldrar är asymmetrisk. Flera föräldrar uppfattar att socialtjänst och familjehem bestämmer och att samarbetet fungerar så länge föräldern håller sig i underläge, annars blir det konkurrens. (a.a. 2007)

Havik och Moldestad (2002) beskriver samvaro och samarbete kring umgänge, utifrån en studie baserad på intervjuer med 15 familjehemsplacerade barn, deras föräldrar och familjehem och barnevernet (motsvarande vår socialtjänst). Föräldrarna ville ofta ha mer umgänge, fosterföräldrarna ville ha förändringar mot mindre umgänge och bättre kvalitet. Barnevernet tog sällan själva initiativet till förändringar i umgänget, det skedde på initiativ av antingen föräldrar eller fosterföräldrar. Handläggarna strävade oftast efter att umgängen skulle fungera så konfliktfritt som möjligt. Barnen tyckte det var lagom mycket, vilket inte hade samband med hur mycket umgänge de hade eller om de var glada eller oroade över umgängen.

Den grupp där föräldrarna var klart emot att barnen var familjehemsplacerade kallar de "kampen om barnen", vilka präglades av djupgående oenighet mellan föräldrar å ena sidan och fosterföräldrar och handläggare å andra sidan. Den andra gruppen kallar de "samarbetet för barnet", där fanns någon form av samarbetsrelation. Över hälften av föräldrarna var mycket nöjda med fosterföräldrarna. Fosterföräldrarna hade en positiv eller neutral inställning till föräldrarna. Graden av nöjdhet var främst beroende av två faktorer; om föräldern accepterade att barnet upplevde tillhörighet till familjehemmet och om fosterföräldrarna förstod föräldrarnas tillkortakommande vid umgänge med barnen som konsekvens av bristande förmåga eller bristande vilja. I de fall föräldrarna uppfattade samarbetet som gott hade fosterföräldrar och socialarbetare lagt sig vinn om att inkludera föräldrarna. Forskarna anser att reellt samarbete kring barnet är svårt att genomföra och kan öka risken för konflikt och att samarbete vid långsiktiga placeringar bör röra sig om umgänge och inte om barnet. Möten ska inte vara ansvarsmöten utan mera ha karaktären av informationsmöten. Som konfliktförebyggande faktorer tar de upp vikten av att hålla umgängesplaneringar, att använda Barnevernet som "slaskhink" för både föräldrar och fosterföräldrars frustration, att låta barnen få tycka om alla sina föräldrar och att ha en god ton emellan sig. (Havik & Moldestad 2002)

Ulla Westling Missios och Björn Holmberg föreläste om samarbete 080130. De gav en bild av samarbete, som visade att det behövs ansträngning för att nå samarbete. Utifrån samtal, dialog och att lyssna, kan man bygga bilder och få en gemensam utgångspunkt. Vägen mot konflikt krävde ingen ansträngning, den kan gå automatiskt via argumentation, polarisering och överkörning.

Handledning av familjehem

Martin Söderquist för i boken "Möjligheter" ett resonemang kring vad handledning är. Han sammanfattar utifrån olika definitioner att handledning åtminstone har tre centrala och viktiga delar:

- Professionell utveckling och inläring
- Komma vidare i arbete med och förhållningssättet till klienten/familjen
- Avlastning och förebyggande, hjälp att orka arbetet genom möjlighet att dela med sig och få feedback.

(Söderquist red. 2002 s. 33.)

Han gör också avgränsningar mellan handledning och terapi, utbildning, konsultation, arbetsledning och personalgrupp. I rollen som familjehemssekreterare ingår att ge familjehem råd, stöd och annan hjälp de behöver, vilket kan innefatta både utbildning, konsultation, handledning och arbetsledning. Pettit & Olsson menar att handledning är att medverka till att en handledd förbättras och vidareutvecklar sina tidigare inlärd metoder och färdigheter, medan konsultation är att försöka lösa eller vara delaktig i att lösa ett specifikt problem (Pettit & Olsson, 1995 ur Söderquist (red.) 2002 s.

36). I arbetsledning är det arbetsgivarens målsättning och direktiv som styr vad som sker. Söderquist tar angående arbetsledning upp att det kan vara en besvärlig situation om arbetstagaren befinner sig i beroendeställning, när den som handleder också kan beordra och har inflytande på lön och anställningsförhållanden (a.a.). Även om familjehemssekreterare inte är arbetsgivare och familjehemmen inte är arbetstagare utan uppdragstagare, finns där ett liknande beroendeförhållande.

Som familjehemssekreterare med flera uppdrag gentemot familjehemmen, finns det anledning att vara tydlig med när vi gör vad. Med den chilenske biologen Maturana som utgångspunkt har Lang, Little och Cronen presenterat en modell som kan hjälpa oss att förstå det sammanhang vi är den del av (Hårtveit & Jensen 2005 s. 148) Dessa begrepp har funnits med under hela den utbildning som denna uppsats är en del av och har också presenterats av Björn Holmberg och Ulla Westling Missios på föreläsning 060228, där behovet av sammanhangsmarkeringar också gjordes tydligt. Det är viktigt att klargöra sammanhanget/uppgiften/positionen för sig själv och andra och göra klart vilken position vi talar utifrån.

Estetikens domän innehåller hela den personliga kunskapen och grundläggande värderingar, personliga och professionella. Här finns utgångspunkten för var individen tycker är rätt och fel. Här finns tro, livsåskådning och normer. Här syns hela vår kulturella bakgrund.

I förklaringsdomänen eller reflektionsdomänen finns inte en sanning eller ett perspektiv. Här är olika tankar välkomna och man försöker sätta sig in i den andres situation. Här kan det utifrån en icke-vetande och frågande position finnas många olika uppfattningar och alla röster är lika mycket värda.Handledning hör hemma i denna domän.

Inom produktionsdomänen eller handlingens domän rör vi oss med det som måste göras. Det kan vara styrt av lagar, regler, ekonomi och organisation. Som exempel från kommunal socialtjänst finns här Socialnämndens skyldighet att ingripa för barns skydd eller att ge familjehem stöd.

Lars Henry Gustle talar om att all handledning bygger på respekt för den handledde. Han menar att den postmoderna handledningen bygger på att handledaren snarare är konsult än expert och att handledaren i första hand intar en frågande och lyssnande position. Handledaren utforskar tillsammans med den handledde och lyssnar efter alternativa berättelser som saknas i beskrivningen. Handledarens uppgift är att förmedla fler perspektiv, introducera nya distinktioner och skillnader. (Söderquist red. 2002 s. 156).

Gregory Bateson ställer frågan om vad vi vinner på och vilken kunskapsökning vi får genom att kombinera kunskap från två eller flera källor och menar att man med olika beskrivningar sett ur olika synvinklar kan få en fylligare och mer varierad förståelse. Två kartor över samma terräng är mer än dubbelt så bra som en. Med två kartor eller ramar blir du dessutom medveten om att det handlar om kartor och inte om terrängen. (Bateson 1979 ur Hårtveit & Jensen 2005). Något som vi inte förstår kan behöva sättas i en annan eller större ram.

Tom Andersens tankar om reflekterande processer (2003) har varit centrala delar av vår utbildning. Tom Andersen menar att ett systemiskt tankesätt även måste innefatta oss själva (i t ex rollen som handledare) och våra relationer till andra. De idéer som utvecklas bäst är de som systemet själva kommit på. Han talar också om att göra det "lagom" ovanliga. (Andersen 2003).

Ett systemiskt uppskattande förhållningssättet kan innebära att leta goda exempel och att vara medveten om att språket och berättelserna skapar vår verklighet (föreläsning 080521 Holmgren/Westling Missios).

REDOVISNING

I citaten har namn tagits bort eller ersatts med helt andra namn. De parenteser som ibland finns i citaten är mina förtydliganden.

Bakgrundsuppgifter

De tre familjehemsmammor jag intervjuat talar utifrån erfarenheter av vardera ett till sju familjehemsplacerade barn och deras föräldrar och anhöriga (ett av familjehemmen har tidigare tagit emot jourplaceringar). De barn de har boende hos sig nu har samtliga umgänge med sina mammor eller med båda sina föräldrar. Ett familjehem har erfarenhet av barn som flyttat hem till sin förälder igen. De intervjuade har alla varit familjehem i ca tio år. Umgängena sker till största del hemma hos föräldrarna, en del har kontaktperson med. Några föräldrar kommer dessutom och besöker barnet i familjehemmet emellanåt och vid särskilda tillfällen som barnens födelsedagar eller andra högtider.

Syn på umgänge

Samtliga intervjuade berättar att de i grunden har inställningen att barnen ska ha kontakt med sina föräldrar.

Jag tycker att han ska träffa dem, det är hans mamma och pappa.

Det är självklart att föräldrar och släktingar runt omkring barnen ska vara med. Från början när vi blev familjehem..ja, vi var så inställda på att det var en jättestor bit.

När en av familjehemsmammorna berättar hur hon känner sig som förälder till sina familjehemsplacerade barn, får hon frågan vad de biologiska föräldrarna då är till barnen och svarar:

Det är de viktigaste personerna i barnens liv, ja det är det, utifrån hur jag själv ser på mina föräldrar, helt självklart.

De tveksamheter de intervjuade tar upp med umgängen handlar inte om att barnen inte borde ha kontakt med sina föräldrar, utan mer om när och hur samt vad man gör om det inte blir bra för barnen.

Jag tror det är bra (med umgänge) när det fungerar, när det inte fungerar får man säga stopp, om man ser att barn inte mår bra av det.

Ett par av familjehemsmammorna har erfarenheter av barn som inte vill träffa sina föräldrar.

Vi upplever nog mycket att det har varit föräldrarnas rätt till barnen, man har skickat iväg henne och haft ont i magen, hon har mer eller mindre åkt under tvång... Ett par gånger har vi sagt att vi inte kan lyfta in henne i bilen, vi har fått tagit beslutet att hon får stanna hemma.

En av de intervjuade har mycket funderingar kring om det varit rätt eller fel att tvinga iväg ett barn på umgänge. Barnet, som nu är tonåring, tycker att familjehemmet gjorde fel. Samtidigt känner

familjehemmet att om det blivit ett uppehåll och umgänget inte kommit igång igen, kanske barnet sagt tvärt om och ifrågasatt varför hon inte träffat sin förälder.

Det finns också det omvända problemet, att barnet vill träffa sina föräldrar, men föräldrarna uteblir eller bokar av. En familjehemsmamma står mitt i stora sådana bekymmer kring umgänge, föräldrar som lovar och barn som blir mycket besvikna.

Hon väntade ute i flera timmar, det gick inte att prata med henne, hon blev helt tokig. Hon grät sig till sömns den helgen

Ett par av de intervjuade berättar hur de försöker tala med föräldrarna om att de inte ska lova sådant de inte helt säkert kan hålla, de både vädjar och blir arga å barnens vägnar. Några av barnen har funktionshinder som gör att de behöver förutsägbarhet, samtidigt som familjehemmen känner att de behöver skydda barnen mot besvikelse och därför får ha strategin att vänta in i det sista med att berätta för barnet att det ska träffa sina föräldrar, eftersom det så ofta inte blir som planerat.

Vi lärde oss att man inte kunde berätta för Kalle förrän precis innan, men jag glömmer aldrig en gång, bara en halvtimme innan vi skulle åka, då hade vi precis berättat för Kalle att han skulle hem och han tyckte det skulle bli roligt, så ringde de och sa att han inte kunde komma ... han blev så besviken, fy så hemskt det var...

En familjehemsmamma vill att barnen får hjälp av någon utomstående att förklara varför föräldern gör som den gör. Hon beskriver en situation där barnet funderar högt kring om han kan lita på sin mamma och att det är svårt som familjehem att veta hur man ska säga till barnen.

Jag vill inte ta parti, jag tycker inte illa om någon, barnen borde få någon annan som förklarade det

I intervjuerna finns också flera berättelser om fungerande umgängen, om barn som vill träffa sina föräldrar och om föräldrar som har regelbunden kontakt och där planerade umgängen blir bra. Familjehemsmammorna berättar hur de ser att barnen behöver träffa sina föräldrar och att barnen längtar när det blir längre uppehåll. Ett barn visade tidigare oro några veckor innan det var dags för umgänge. Familjehemmet tolkade det som att han behövde hem och kolla hur det var, när han hade varit hemma och sett blev han lugnare igen.

Han har alltid velat åka (på umgänge). De pratar med varandra i telefon. Det fungerar jättebra, de åker och kommer när det är planerat.

Det blev bra besök nästan från början, mamman lovade inte, hon talade om som alla föräldrar gör att hon vill att de bor ihop ... det sa jag till honom också, att ska du flytta härifrån så är det till din mamma, inte någon annanstans.

Ett par av familjehemmen har barn som bott hos dem länge och där är barnen nu tonåren. Tonåringarna styr mer själva över sitt umgänge och familjehemmen känner sig mer trygga med att tonåringarna klarar de situationer som kan uppstå.

Nu bestämmer de själva, det fungerar, han är så stor och har kommit så långt, han kan ta ansvar, han ringer oss om det är något.

I vissa fall uppkommer andra situationer när barnen blir större och det blir uppenbart att familjehem och föräldrar har helt olika värderingar och normer kring hur man är som förälder och vilka gränser man sätter, om man t ex bjuder sina tonåringar på alkohol eller vilka filmer man tittar på tillsammans.

...men vi kan inte ha koll på allting, det är ju ingen som kan vara med hela tiden, det bara är ju så. Så här är Petters liv.

Samarbete och relation till föräldern

Samarbetet mellan familjehem, socialtjänst och föräldrar kring umgänge och andra frågor kring barnen fungerar mycket olika för olika barn och olika föräldrar. De intervjuade berättar om skillnaden i samarbete när det gäller frivilliga placeringar och placeringar under tvång. De berättar också om hur möjligheterna att samarbeta varierar med föräldrarnas mående och hur samarbetet utvecklats över tid. Särskilt i början av placeringarna berättar ett par av familjehemmen att de känt sig ganska utsatta av föräldrarna.

...i början alltså, jag fattar inte hur vi stod ut egentligen när jag tänker efter, hon ringde ner oss, hon kunde ringa 10 gånger per dag, hon var otrevlig, arg, ibland tänkte man att man inte ska svara emot men ibland blev man sån att du får inte säga vad du vill till mig.

Det var jobbigt att hon var så avig mot oss, vi gjorde det (blev familjehem) för att hjälpa till, inte för att stövla in och ta hennes barn eller så, alltså det har alltid varit kamp och rivalitet gentemot mamma, hon har alltid sagt att barnet ska hem. (LVU-placering)

Närheten i kontakten mellan familjehemmen och föräldrarna varierar mycket. För någon är det t ex naturligt att bjuda in föräldern på julfirande. Andra ses bara i samband med hämtning och lämning vid barnens umgänge. Några beskriver att det kan vara svårt att hitta nivån i relationen mellan familjehem och föräldrar.

I perioder har mamman försökt, men då blir hon väldigt mycket, då vill hon bli kompis med mig, det är svårt att hitta den där gränsen.

Någon berättar att också de ibland går över sina gränser för vad de tänker ingår i rollen som familjehem.

I vintras när det var så kallt, då visste vi att det var väldigt fattigt... vi tog med oss mat - egentligen mot våra principer...

Barnens högtider som födelsedagar och konfirmation är något som de intervjuade talar om. Det finns en berättelse om hur familjehemmet la mycket energi och planering på hur en konfirmation skulle bli bra för barnet och dess båda familjer. Föräldrarna gjorde också sitt bästa och det blev en lyckad upplevelse för alla inblandade.

Det är tydligt i materialet att familjehem och föräldrar i flera fall med tiden lär känna varandra så pass att åtminstone familjehemmen tycker att det fungerar dem emellan. Det finns också exempel på att det kan växa fram ett ömsesidigt förtroende.

Jag tror att mamman skulle höra av sig idag om det är något (om det hände något när hon har sitt barn hemma, hon lever i en miljö där våld och missbruk kan förekomma). Tidigare höll hon tillbaka, för hon visste ju att det fick konsekvenser om hon berättade. Nu kan hon ringa och säga att det är en jobbig period. Det har funkad och känns bra.

Hur mycket familjehemmen känner till om föräldrarna påverkar också deras relation. En familjehemsmamma berättar om en mycket stark upplevelse när hon fick föräldrarnas historia berättad för sig.

Lite lättare blev det nog faktiskt, jag kunde mer förstå mamman, varför hon är som hon är och varför det blev som det blev, jo något hände, något annorlunda...

Socialtjänstens roll och bedömningar i umgängesfrågor

Samtliga intervjuade ger exempel på att de har förtroende för socialtjänsten och litar på att socialtjänsten tar tag i det som inte fungerar. Det ges också exempel på att familjehemmen ibland tycker att socialtjänsten inte är tillräckligt tydliga i frågor om umgänge och ställer för låga krav på hur föräldrarna ska vara för att det ska bli bra umgängen för barnen.

Ibland kan jag tycka att socialtjänsten är lite för... ja inte mjäkiga, men det kan kännas så.

På frågan vems behov som styr hur umgänget läggs upp, finns flera funderingar om att det nog ofta är föräldrarnas behov. För något barn anser familjehemsmamman att det är barnets önskan som styr och att behovet är ömsesidigt.

Vem som avgör vad som är ett lagom umgänge – ja man kan undra om det inte är föräldrarna, jo lite så faktiskt. Ibland har man kunnat höra det, "så föräldern är nöjd", det är nog inte Kalle hela tiden, vad som är bäst för honom faktiskt

Hur svår är uppgiften?

På frågan hur svår uppgiften att barnet ska upprätthålla kontakt med sina föräldrar är för ett familjehem på en skala från 0 – 10, varierar svaren mellan 0 – 8. Svårighetsgraden varierar från placering till placering och från tid till tid. Det är också beroende av föräldrarnas mående och förmåga.

I perioder har det varit mycket svårt, nästan ohållbart, både för barnet och för oss vuxna. Också för att vi har velat möta föräldern men inte kunnat det, det har också gjort att det känts väldigt svårt.

Inte speciellt svårt, det hör ju till, det vet man ju med sig. Det är när det inte fungerar, det är då man skulle vilja ha hjälp som fosterförälder att markera "det här är inte ok, ni (föräldrarna) får inte förstöra de här barnen mer".

Förutsättningar för bra umgänge och samarbete

Gemensamma planeringsmöten

De intervjuade tar upp att det är bra att socialtjänsten är med och planerar umgängen. Det underlättar att det är tydligt och att det som är överenskommet skrivs ner, så att alla vet. En familjehemsmamma tar upp att det räcker att strukturera det som behövs, vissa kontakter med t ex barnens släktingar som fungerar kan överlämnas till familjehemmen, det skulle bli mer naturligt för barnen än att allting måste vara planerat i förväg. En familjehemsmamma berättar att de försökt med gemensamma möten, men att det blivit för svårt för mamman att delta, så att de nu istället träffas familjehem och socialtjänst och ger förslag som föräldrarna sedan kan ta ställning till. Ett familjehem har goda erfarenheter av nätverksmöten, där föräldern har med sig någon som stöd. En familjehemsmamma jämför hur samarbetet mellan socialtjänst, familjehem och föräldrar har fungerat för två olika barn, vilket ger henne tankar om att det är bra med täta möten i början av placeringen där både föräldrar och familjehem är med, att det underlättar framtida samarbete.

Mer flexibilitet i bedömningarna och alternativa sätt att upprätthålla kontakt.

Ett par av familjehemsmammorna tar upp att socialtjänsten borde vara mer lyhörd för barnet och vara mer flexibla i sina bedömningar om umgänge. De för resonemang kring detta och kommer fram till att det t ex är bättre att göra ett uppehåll om inte barnet vill träffa sina föräldrar eller att man kan utforma umgänget på annat sätt när det inte fungerar, t ex att kontakten periodvis sker via telefon, brev eller e-post.

Inte så inkörda på att det SKA vara, man måste se varje barn i den situation det är. Det behöver ju inte vara för alltid (att man gör uppehåll i umgänge om barnet inte vill), man väljer en period och ser om det lägger sig och sen försöker man igen.

Jag vet inte om det alltid är det viktigaste att träffas, de kan väl prata med mamma i telefon en gång i veckan, det skulle vara ett alternativ under en period. Man måste inte säga någon dag eller tid eller så (med föräldrar som har svårt att hålla överenskomna tider) utan ring någon eftermiddag, är vi inte hemma så ring en annan dag.

Information om gällande lagstiftning

Frågor om lagstiftning kommer upp under intervjuerna på flera sätt. Hade det varit annorlunda om det varit LVU? En familjehemsmamma berättar om att otydligheten gör det svårt. Vem är det som bestämmer egentligen? Det framförs önskemål om utbildning om lagstiftningen och om vad socialtjänsten har för riktlinjer.

Men om man skulle ha en sådan utbildning om vad ni har för riktlinjer eller så... att bara sitta där och lära sig nåt som jag ska använda om tio år, det känns lite sådär, men gärna delar av det som är aktuellt (för just det egna placerade barnet).

Stöd till föräldrarna

En av familjehemsmammorna tar upp att föräldrarna borde få mer hjälp för att umgängen med barnen ska fungera bättre.

Jag tror inte att någon är omöjlig, fast jag har aldrig hört heller att de (föräldrarna) har fått sådan specifik hjälp och vad vet jag, de kanske inte vill ... men en kurs eller vad som helst, när jag tänker tillbaka finns det föräldrar som jag tänker skulle växa med det, det skulle göra besöken bättre.

Hembesök av socialtjänsten och körningar till umgängen

Ett par av de intervjuade tar upp oron för att de inte vet hur föräldrarna mår när de ska lämna barnen på umgängen, att det har hänt att det inte funnits mat eller att hemmet varit i sådant dåligt skick att de tvekat att lämna barnen där. En familjehemsmamma tar också upp att det blir mycket körningar till umgängen, föräldrarna har osäkra bostadsförhållanden och flyttar runt, körningarna tar mycket tid och familjehemsföräldrarna har tillbringat många långa timmar på främmande orter medan barnet träffat sina föräldrar.

..önskat att någon annan kunde skött det ibland, det finns ju inga pengar till det, det vet vi väl, men det hade varit himla skönt ibland att sluppet och då hade någon annan kunnat se hur det var hemma och så och haft lite koll på nåt vis, vi har ju inte vetat hur det har varit när vi har kommit, det har ju bara varit att gå in... många gånger jag har fått ringa hit (till socialkontoret) och tala om hur det varit.

Handledning kring kontakten med föräldrarna

Vad som är handledning för familjehemmen är för flera att familjehemssekreterarna finns tillgängliga när de behövs, när familjehemmen står i situationer de behöver dela med någon och diskutera kring. Att det är samma personal över tid tas upp som en fördel.

Jag ringde ner dem här (på socialkontoret) när vi inte visste hur vi skulle göra.

Vi har nog haft det väldigt bra har vi kommit på, några har kommit och gått men några har varit med hela tiden

Någon har fått kämpa för att få det stöd de behövt och har funderingar kring vad som hänt om de inte varit så påstridiga, samtidigt som de idag är mycket nöjda med den handledning de får. Någon beskriver handledning så här:

Väldigt mycket samtal bara, prata igenom allting, diskutera vad som hänt och varför det blivit så. Och gensvar – vad de (socialtjänsten) kunde gjort bättre och vad vi kunde gjort bättre... Det är jätte-bra

ANALYS

Denna uppsats bygger på intervjuer med tre familjehemsmammor. Syftet är inte att generalisera utifrån detta material, som familjehemssekreterare vet jag att andra familjehem skulle svarat annorlunda. Urvalet, att de familjer som valdes ut var sådana där umgängesfrågan var eller hade varit aktuell för att den inte var helt enkel, kan ha betydelse för resultatet. Samtidigt har två av de intervjuade erfarenheter av flera placeringar, varför materialet också innehåller exempel på när umgängesfrågan inte varit särskilt svår för familjehemmen.

Syn på umgänge

När jag påbörjade detta uppsatsarbete letade jag forskning om barns umgänge med sina föräldrar, utifrån att jag trodde att intervjuerna skulle väcka frågan om umgänge är bra eller dåligt för barnen. Vid intervjuandet hörde jag att det inte var den frågan familjehemsmammorna var upptagna av. Utifrån de beskrivna behovsorienterade och relationsorienterade synsättet, uppfattar jag att de intervjuade familjehemsmammorna har det relationsorienterade synsättet. För dem är det självklart att barn ska upprätthålla kontakten med sina föräldrar och sin släkt, som en av familjehemsmammorna uttrycker det "det är barnets liv". Ingrid Höjer tar i sin avhandling (2001) upp att kontakten med föräldrarna är en kontroversiell fråga och att fosterföräldrar kan känna att det förväntas att de har en positiv inställning. Det skulle kunna vara så i dessa intervjuer också, men jag uppfattar det inte så.

I materialet finns det däremot många tankar kring om det alltid är bra med umgänge, om man ska tvinga barn och hur mycket strul och konflikter det kan vara kring umgänget för att man ändå ska tycka att det är bra för barnet. Eva Körners (2005) tankar om umgängesbedömningar är relevanta utifrån vad familjehemsmammorna framför. Också hennes tankar om olika typer av umgänge. Det är tydligt att familjehemsmammorna tycker att socialtjänsten ibland är för rigid "det ska vara umgänge" och inte tillräckligt lyssnar på vare sig barn eller familjehemmens beskrivningar.

Vikten av att umgängesplaneringar följs framkommer i dessa intervjuer liksom i Höjers (2001) och Havik & Moldestads studier (2002). Avbokningar och besvikelse hos barnen skapar svårigheter i relationen till föräldrarna och påverkar synen på umgänge negativt.

Upplevelse av samarbete och relation till föräldrarna

Familjehemsmammorna beskriver stora skillnader i samarbete och relation till föräldrar utifrån olika barn och olika föräldrar. De intervjuade beskriver också stora variationer över tid, oftast till det bättre. Någon har erfarenhet av en placering som Havik & Moldestad (2002) skulle kategoriserat som "kamp om barnet", men även där sker en viss förändring över tid utifrån att barnet blir större och själv kan uttrycka och stå för sin vilja.

I frågor om umgänge tycker familjehemmen att det är föräldrarna och socialtjänsten som styr jämfört med föräldrarna i Höjers studie (2007) som tycker att det är socialtjänsten och familjehemmen som bestämmer. Den asymmetriska relationen mellan familjehem och föräldrar som bl. a Höjer (2007) beskriver, framkommer i intervjuerna. Rollen att som familjehem både vara en "vanlig" familj och medmänniska och samtidigt ha ett uppdrag från en myndighet, kanske mot någons vilja, är inte

enkel. Familjehemmen hanterar det på olika sätt utifrån vilka de är och också utifrån vilka föreställningar och värderingar de har om hur ett familjehem ska vara. De stora skillnaderna i levnadssätt mellan familjehem och föräldrar som Trieslitotis et al. (2000 ur Höjer 2007) talar om blir uppenbara även i mina intervjuer. Deras tankar om att det skulle göra det för svårt för att samarbeta tycker inte jag är genomgående i mitt material, tvärtom slås jag av hur familjehem över tid når en accepterande och försonande inställning till föräldrarna och i något fall finns accepterandet också från föräldern. Utifrån Gunvor Anderssons (2008) tes att barn behöver hjälp att försonas med sina föräldrars brister och sin bakgrund, finns här berättelser som gör att jag tänker att här har vi åtminstone ett par barn som fått denna hjälp av sina familjehem att nå försoning.

Förutsättningar och handledning för familjehem i umgängesfrågor

De förutsättningar och den handledning som de intervjuade tar upp behövs för att umgänge och samarbete ska fungera, kan tydliggöras i modellen om domänerna. Här efterfrågas både handling från produktionens domän och handledning från reflektionens domän.

I produktionens/handlingens domän behöver vi som familjehemssekreterare vara tillgängliga för familjehemmen. Här behövs umgängesplaneringar som är tydliga och skriftliga och i många fall är gemensamma möten bra. De önskemålen framförs också av föräldrarna i Höjers rapport *Föräldrars röster* (2007). Om man tänker att samarbete kräver ansträngning och att vägen går via samtal och dialog, behövs forum där familjehem, föräldrar och socialtjänst möts. Samtidigt finns forskare (Havik och Moldestad 2002) som menar att möten ska ha mer karaktär av informationsmöten, den bilden är bra att lägga till vid planering av möten. Familjehemmen behöver också praktiska arrangemang kring umgänget som är rimliga, det kan inte vara hur krångligt som helst om familjehemmen ska orka upprätthålla en positiv inställning till barns kontakt med sina föräldrar. Här finns också förslagen om att föräldrarna borde få mera stöd och att socialtjänsten gör hembesök hos föräldrarna och står för bedömningar. Att socialtjänsten skulle göra grundligare och mer flexibla umgängesbedömningar finns också med här, liksom att barnen får hjälp för egen del.

I reflektionens/förklaringens domän har vi handledningen till familjehemmen eller som en familjehemsmamma uttrycker det "mycket samtal bara". Här får man säga vad man vill och alla röster är lika mycket värda. Här ges möjligheten att i dialog få fler bilder och se saker ur fler perspektiv. I denna domän lägger jag de intervjuades önskemål om att få mer kunskap om vilka regler och vilken lagstiftning som gäller, vilket ger andra perspektiv och kan sätta frågor i en större ram. Här finns också berättelsen om hur mer kunskap om föräldrarnas situation ledde till ökad förståelse och en skillnad i samarbetet. Att familjehemmen får kunskap om föräldrarna förhållande och hur de påverkar barnen sammanfaller också med önskemål som framförs av föräldrarna i *Föräldrars röster* (Höjer 2007). Här kan jag utifrån egen erfarenhet tänka att socialtjänsten av sekretesskäl ibland inte ger tillräcklig information, vilket kan bidra till att föräldrarna blir obegripliga för familjehemmen. Att i handledningen inta reflekterande position och pröva föräldrars och barns positioner är ett sätt att i handledning nå ökad förståelse.

I intervjuerna syns många intressanta handledningsämnen. Hur kan man som familjehem prata med barnet om föräldrarnas brister, utan att känna att man talar illa om föräldern? Beror föräldrarnas agerande på bristande förmåga eller bristande vilja, en frågeställning som enligt Havik & Moldestad (2002) har stor betydelse för samarbetet och troligen också för barnens möjlighet till försoning.

Feedback på det man gjort och inte gjort efterfrågas av flera och innefattar också att vi som familjehemssekreterare reflekterar över vad vi kan göra annorlunda.

SLUTDISKUSSION - EGET LÄRANDE

Arbetet med uppsatsen har lärt mig mycket. Dels vad det roligt att göra intervjuerna och jag är tacksam att familjehemsmammorna så snabbt och villigt ställde upp och berättade. Jag kan bli förvånad över hur mycket material man får ur tre intervjuer, jag har bara redovisat en bråkdel. För egen del har jag ju fått med mig mer av de intervjuades berättelse och många tankar och funderingar om umgänge och också om familjehemsvården i stort. Hur är det att vara familjehem åt ett barn och ha ett föräldrapar att lära känna mot att vara familjehem för flera? Hur mycket medmänniska och hur mycket proffs ska man vara som familjehem? Hur mycket ska familjehemmen klara själva och när ska socialtjänsten vara med? Flera av de intervjuade har hamnat i svåra situationer när de gärna sett att socialtjänsten varit med. Samtidigt kan jag inte låta bli att fundera på om det är just de upplevelserna de delar med barnen och deras föräldrar som gjort att det blivit så bra? Och ser familjehemmen vilken stor roll de har även i frågan om barnens kontakt med sina föräldrar? Hur familjehemmen ser på föräldrarna och barnets bakgrund har kanske störst påverkan på hur barnen uppfattar sina föräldrar och sig själva. Samtidigt blir det tydligt att det inte är någon enkel uppgift för familjehemmen och här har socialtjänsten ett stort ansvar. Tidens stora betydelse blir också uppenbar, det tar tid att lära känna varandra och att nå acceptans och frågan är om det går att skynda på den utvecklingen, jag vet faktiskt inte.

När det gäller den teoretiska delen fick mitt uppsatsarbete slagsida åt historieskrivning och forskningsresultat om umgängets vara eller inte vara, vilket inte visade sig helt relevant när jag väl gjort intervjuerna. Jag tänkte ta bort den delen, men lät den vara kvar eftersom det ger mig, som är förhållandevis ny inom familjehemsvården, en större ram att sätta umgängesfrågan i. I efterhand är det lätt att se att jag kunde valt andra teoretiska perspektiv.

Hur ska jag då använda det här materialet? I första hand i min egen arbetsgrupp, där det kan utgöra underlag för diskussion om hur vi kan förbättra vårt arbete. Intervjuandet gör det också tydligt hur viktigt det är att lyssna. En familjehemsmamma, som fick veta att jag gjort denna intervjuundersökning och som själv har mycket funderingar kring det här med umgänge, sa häromdagen; "Nästa gång, då vill jag att du intervjuar mig!". Det finns ett behov av att få berätta om och diskutera den här frågan och med våra olika bilder och olika uppfattningar kan vi öka vår förståelse, vilket i slutändan borde komma barnen tillgodo.

LITTERATURLISTA

Andersson, G. m fl (1996) *Barnet i den sociala barnvården*. CUS och Liber

Andersson, G. Barndomens placeringar och ungas tillbakablick. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 2 2008

Andersen, T. (2003) *Reflekterande processer*. Smedjebacken: Mareld

Larsson, S., Lilja, J., Mannheimer, K. (red) (2005) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Havik, T./Moldestad, B (2002): "Etter plasseringen: samvaer og samarbeite" I Backe-Hansen, Elisabeth (red) (2002): *Barn utenfor hjemmet: flytting i barnevernets regi*, s. 110-126 Oslo: Gyldendal

Hårtveit, H./Jensen, P. (2005) *Familjen plus en*. Stockholm: Mareld

Höjer, I. (2001) *Fosterfamiljens inre liv*. Avhandling, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete

Höjer, I. (2007) *Föräldrars röster – hur det är att ha sina barn placerade i fosterhem*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Körner, E. (2005) *Föräldraskapets (o)möjligheter*. Risbergs information och Media AB

Sanchirico, A./Jablonka, K. (2000) Keeping Foster Children Connected to Their Biological Parents: The Impact of Foster Parent Training and Support. *Child and Adolescent Social Work Journal*, Vol 17, 3, s. 185-203

Söderquist, M (red) (2002) *Möjligheter*. Smedjebacken: Mareld

Prop. 1979/80:1 Om socialtjänsten

Uppsatser

Axelsson-Runå, I./Maanum, Y. (2006) *Barnet i Fokus när de familjehemsplacerade barnen skall träffa sina biologiska föräldrar*. B-opsats. Göteborgs Universitet/Familjeterapeuterna Korsvägen

Ednersson, L./Persson, K. (2006) *Umgänge mellan familjehemsplacerade barn och deras föräldrar – ett område som berör*. B-opsats. Göteborgs Universitet/Familjeterapeuterna Korsvägen

Frågeguide

Grunduppgifter

1. Hur många familjehemsplacerade barn?
2. Hur länge har barnet/barnen varit placerat/placerade?
3. Umgänge med vem och var?

Hur ser du på ditt placerade barns umgänge med sina föräldrar?

- Varför ska de ha umgänge?
- Är det bra för barnet?
- Hur tänker barnet själv kring umgänge?
- Hur kan man veta vad som blir bäst för barnet?
- Vad är ett bra och lagom umgänge?
- Lätt uppgift som familjehem – svår uppgift, Skalfråga 0 - 10
- Hur har det fungerat för er?
- Känslan

Hur tycker du samarbetet mellan familjehem, socialtjänst och föräldrar fungerar i frågor om umgänge?

- Samarbete mellan alla tre parterna – hur blir det?
- Överens?
- Vem planerar?
- Vem bestämmer?
- Vems behov styr?
- Vad krävs av dig för att samarbete ska bli bra?
- Vad krävs av de andra?
- Rivalitet - Jämlikhet – Underlägsenhet?

Vilka förutsättningar och vilken handledning behöver du som familjehem för att kunna bidra till att ditt placerade barn upprätthåller kontakten med sina föräldrar?

- Innan placering/I början/Nu
- Vad gör att det fungerar
- Vad är handledning för dig/behov av handledning

Övergripande

- Vad behöver socialtjänsten tänka på?
- Förslag på förbättringar?